

ONDERWIJSSTRUCTUUR:
STANDENINTERPRETATIE VAN EEN RECHTVAARDIGHEIDSBEGINSEL *

Jozef Verhoeven

Niemand twijfelt er op dit ogenblik nog aan dat iedereen recht zou hebben op een onderwijs zo lang hij wil binnen de door de samenleving geboden onderwijsstructuur. En evenmin wordt op dit ogenblik betwist dat de samenleving de plicht heeft om dit recht voor iedereen zonder onderscheid te garanderen. Deze opvatting vindt men duidelijk beantwoord in fenomenen als spreiding van scholen en studiebeurzen. En toch stelt men vast dat dit recht niet door iedereen op dezelfde wijze kan gebruikt worden. De doorstroming van lager onderwijs naar middelbaar onderwijs is sterk sociaal bepaald, in die zin dat ongeveer 84 % van de jongens met minimaal een 50 % kans op slagen zonder onderscheid naar sociale herkomst wel naar het middelbaar onderwijs overstappen maar dat zij zich daar slechts in een zeer ongelijke positie aanbieden. Onderzoek heeft immers duidelijk gemaakt dat kinderen uit arbeidersgezinnen reeds in de eerste jaren van het lager onderwijs achterop geraken in leesgedrag en sociaal minder positief gewaardeerd worden dan andere kinderen. Wat de meisjes betreft is de kans om met gelijke schoolgeschiktheid over te stappen naar het middelbaar onderwijs veel geringer voor de boeren- en arbeiderskinderen dan voor de andere kinderen (M. p. 28-33). Het wekt dan ook geen verwondering dat aan onze universiteiten geen massale stijging waar te nemen valt bij de studenten afkomstig uit arbeidersgezinnen. Hoe komt het dat dit recht dat een structurele oplossing zou gekregen hebben uiteindelijk dan toch niet gerealiseerd wordt?

Het antwoord op deze vraag moet gezocht worden in de typische structuur van de school en deze moet op zijn beurt geplaatst worden in de betekenis die de maatschappij aan deze school geeft en heeft gegeven. Halbwachs formuleert dit op de volgende wijze: 'Les organes de l'enseignement sont, à chaque époque, en rapport avec les autres institutions du corps social, avec les coutumes et les croyances, avec les grands courants d'idées. Mais ils ont aussi une vie propre, une évolution qui est relativement autonome, au cours de laquelle ils conservent bien des traits de leur structure ancienne. Ils se défendent quelquefois contre les influences qui s'exercent sur eux du dehors, en s'appuyant sur leur passé' (B. p. 232). De school, ofschoon enigszins in verandering (o.a. een veel ruimer aanbod van leerlingen), blijft voor een deel uitdrukking geven aan de functie die zij vervulde in

* Deze tekst steunt op: Bourdieu, P. en Passeron, J. C., *La reproduction*. Paris, Les Editions de Minuit, 1970, 281 pp. (aangeduid met B.); Matthijssen, M. A. J. M., *Klasse-onderwijs*. Deventer, Van Loghum Slaterus, 1971, 222 pp. (aangeduid met M.).

de vroegere standensamenleving. Dit heeft dan voor gevolg dat de school een bevorderend instituut is van deze standensamenleving.

Macro-sociologisch ziet Matthijssen op dit ogenblik een zeer sterk overwicht van het professionele deskundigheidsmodel, dit in tegenstelling met het vroegere aristocratische standenmodel. Het onderwijs had reeds in deze eerste fase een structurele uittekening gekregen van dit standenmodel. Deze structuren zouden zeker blijven doorspelen in de huidige onderwijsstructuur. De lagere standen kregen in deze eerste periode een stuk elementaire vorming in de lagere scholen, terwijl voor de hogere standen middelbare scholen met algemene vorming en universiteiten ter beschikking stonden.

In het midden van deze eeuw komt de professionele deskundigheid centraal te staan. De samenleving heeft om economische redenen nood aan alle intellectuele krachten die er aanwezig zijn in onze samenleving. De universiteit heeft echter zijn bevoorrechte plaats behouden: topdeskundigheid wordt door deze instelling afgeleverd. Dit heeft voor gevolg dat de universiteit de eisen bepaalt die in de lagere onderwijsvormen gesteld worden. Men wil een elite vormen, niet langer meer afkomstig uit één stand, maar wel op basis van kennis.

Dit intellectualisme is het principe geworden op basis waarvan een hiërarchie tussen de verschillende onderwijsvormen is aangebracht en waarmee geselecteerd wordt voor de verschillende onderwijsvormen. Kinderen die niet de abstract cognitieve processen kunnen eigen maken dringen niet door tot de school voor topdeskundigen, nl. de universiteit. Blijkbaar heeft de standenstructuur plaats moeten ruimen voor een hiërarchische structuur op basis van deskundigheid. Is dit werkelijk een democratischer structuur?

Om op deze vraag een antwoord te geven moet onderzocht worden of dit selectieprincipe van het intellectualisme de standenstructuur niet bevestigt. In andere termen gesteld: trekken de hoogst gewaardeerde vormen van onderwijs een bepaalde stand meer aan dan een andere?

De opgang van het kind doorheen het onderwijs wordt sterk bepaald door de mogelijkheden die het kind van huis uit meekrijgt. Men stelde o.m. vast dat kinderen uit lagere milieus gekenmerkt worden door een spraak- en taalgebruik met beperkte communicatie-mogelijkheden. De houding van de moeders uit deze milieus zou 'kouder' en 'strenger' zijn dan deze van andere moeders zodat er minder communicatie tussen moeder en kind is. De ouders van deze kinderen zouden minder mobiliteitsgericht en minder onderwijsbewust zijn, waardoor onderwijs-ondersteunend gedrag niet gemakkelijk voorkomt (M. 60-91). Deze reeks van factoren zouden uiteindelijk voor gevolg hebben dat het kind uit de lagere milieus niet even goed gewapend is om de hindernis van de intellectualistische selectie te overwinnen. Het verschijnt *ongelijk* getraind aan de startlijn, terwijl de begeleiding voor ieder kind *gelijk* blijft. Dat heeft voor gevolg dat dit kind

achterop geraakt als n
deren.

Is dit oorspronkelijk b
in een schoolstelsel
de standensamenleving
intellectualistisch se
chiseerd zijn: lager o
N.U.H.O., universiteit.
een bepaalde betek
Klassen worden inged
tuur leraar-leerling is
te handhaven heeft de
reglementen vast te le
De schoolstructuur wo
op zijn beurt de besta
door een erkenning va
economische groei in
meest investeren in de
trekkelijk weinig geleg
staat ondersteunt hoof
programma houden. o
randeert. Nieuwe expe
Besluitend mag men ze
een standenstructuur z
denstructuur wordt eni
hebben zich aan de bo
selectie-systeem moes
komst niet waren voor
Echte democratie en p
schoolstructuur moeilij
baar. Matthijssen me
worden geformuleerd v
zonder deze direct in v
ingenomen worden. De
deze zin enkel maar re
vinden bij Montessori.
realisatie van deze pri
anders gaat definiëren
Het recht op onderwijs
financiële hulp aan mi
dit realiseren. Dit onde

achterop geraakt als het niet méér begaafd of gemotiveerd is dan andere kinderen.

Is dit oorspronkelijk benadeelde kind echter sterk genoeg dan schakelt het zich in in een schoolsysteem dat dezelfde hiërarchische structuur behoudt als deze van de standensamenleving. Aangezien de samenleving posities toewijst vlg. een intellectualistisch selectieprincipe zullen de scholen vlg. dit principe gehiërarchiseerd zijn: lager onderwijs, technisch onderwijs, algemeen vormend onderwijs, N.U.H.O., universiteit. Vakken krijgen in functie van hun economische betekenis een bepaalde betekenis ofwel in functie van hun intellectuele moeilijkheidsgraad. Klassen worden ingedeeld naar hun intellectueel prestatieniveau. De rollenstructuur leraar-leerling is duidelijk hiërarchisch. En om deze hiërarchische structuur te handhaven heeft de staat niet nagelaten om dit alles in betrekkelijk strenge reglementen vast te leggen.

De schoolstructuur wordt op die wijze gelegitimeerd door de staat en legitimeert op zijn beurt de bestaande sociale orde (B. 248). Deze orde wordt gekenmerkt door een erkenning van de suprematie van deze die het best bijdragen tot de economische groei in de samenleving. Daarom gaat de samenleving ook het meest investeren in deze die de meeste capaciteiten bezitten, maar zal zich betrekkelijk weinig gelegen laten aan deze die veel hulp zouden nodig hebben. De staat ondersteunt hoofdzakelijk scholen die zich aan het door hem voorgeschreven programma houden, omdat dit het best het behoud van de bestaande orde garandeert. Nieuwe experimenten krijgen weinig kans.

Besluitend mag men zeggen dat de school als positietoewijzigingsinstrument in een standenstructuur zijn oorspronkelijke taak niet verloren heeft. De oude standenstructuur wordt enigszins samengesteld door andere kandidaten, maar deze hebben zich aan de bovengeschiedte laag moeten aanpassen, terwijl zij een selectie-systeem moesten doorworstelen waarvoor zij vanuit hun gezin van herkomst niet waren voorbereid.

Echte democratie en participatie aan de besluitvorming lijkt in een dergelijke schoolstructuur moeilijk realiseerbaar. Daarvoor zijn de structuren niet beschikbaar. Matthijssen meent dan ook dat een totaal andere schoolstructuur moet worden geformuleerd waarbij kansen worden geboden aan persoonlijke vorming zonder deze direct in verband te brengen met de beroepspositie die later moet ingenomen worden. De hiërarchische structuur van de school en de klas zou in deze zin enkel maar remmend werken. Oplossingen voor deze problemen kan men vinden bij Montessori, Petersen, Dewey en Decroly (M. p. 140-216). Maar de realisatie van deze principes veronderstelt dat de staat de functie van de school anders gaat definiëren dan deze van legitimatie van de bestaande orde.

Het recht op onderwijs wordt dus op dit ogenblik zeker niet betwist. Integendeel, financiële hulp aan minvermogenen en uitbouw van een infra-structuur helpen dit realiseren. Dit onderwijs is echter gestructureerd vlg. een rationaliteit die eigen

is aan traditioneel hoger gesitueerden. Overdracht van een bourgeois-cultuur staat vlg. Bourdieu en Passeron centraal en dit gaat gepaard met overdrachtstechnieken aangepast voor deze bourgeoisie. De sociaal gedepriveerde mag mede van dit recht genieten, maar dan slechts op een wijze zoals door de hogere standen gedefiniëerd is.

HAAIEN OP DE KUST

Fred Germonprez

Op 3 september 1973 v
view door Bernard Ker
'Haaien op de kust'. Vo
essaybundel 'Literatu
De eerste vraag die Be
auteur. Mijn antwoord
menen dat sociaal gec
minderwaardig zou z
en dood in de ast' van
De redactie van het 'Ti
gehandeld wordt over
Haaien op de kust in t
Ik ben geen academise
dingen te doen. Onlan
beschouwen, begraven
wensen zich vaak te d
niets te maken hebben
goedkoop zulks ook la
van zijn mogelijkheden
een ontstijgen aan het
daagse, door schoonh
schoonheid put in de v
Een boek schrijven be
kenis van het woord z
mensen op het toneel
door de problematiek
begrip tegenover het v
schoon en goed werk
Dat ik opnieuw een bo
niemand verbazen die
Panne ben geboren en
land'.
In mijn laatste roman
'Het noodlot der weer
mien gekozen. Ik resu
schonden kustgemeer

tvc

tweemaandelijks
tijdschrift
voor catechese
4 (1974) 1

de catechese tussen
recht, onrecht, strafrecht in eigen land